

ESTATUAK ERAISTEA

Mendeku ezjakina ala zilegi den errebeldia?

Pertsonen salerosketan edo kolonizatutako herrien ondasunen arpilatzean nabarmendu zen "gure" historiako pertsonaia asko. "Aurkitzaile", "abenturazale", "hiri sortzaile" eta "enpresa-gizon" haien izenez eta gorputzez josia dugu Euskal Herriko espazio publikoa. Haien ondare ideologikoari gorazarre egin eta esklabotzari, kolonialismoari eta inperialismoari esker "Lehen Mundua" garela oroitarazten digute. Artikulu honen egile eta Glasgowko unibertsitateko ikertzaile Pablo Barruezo Vaquerok dioen moduan, ondare horren presentziari buruz erabakiak hartzeko garaia da.

 PABLO BARRUEZO VAQUERO

Amerikako konkistari hasiera eman zion Cristobal Colonen estatuak jomuga nagusi bilakatu dira mundu zabalean. Horietako bat da AEBetan Minnesotako Kapitolio aurrean zegoena, 2020ko ekainean. Argazkia: Ewan Frost

AEBetan eta beste herrialde batzuetan Black Lives Matter (BLM) bezalako mugimenduek bultzatuta, estatuak eraisteko ekimenak ez dira gauza berria, ezta zerbait hutsala ere: gizarteak bere ondareekin eta iraganarekin duen harremana erakusten dute. Guztion zerbitzura dauden espazio publikoak aldarrikatuz sortzen dute erlazio hori.

Kalean jarritako estatuak eraisten ikusi ditugu azken hilabete hauetan munduko hainbat lekutan. Ekimen horiek errebisionismotzat, ikonoklasiazat edo historia eta kultura errotik ezabatzeke saiakeratzat jo dituzte batzuek. Kontzeptu horiek, ordea, ez dute balio protesta-ekintza horien esanahia definitzeko eta ulertzeko.

BORROKA ORAINAREKIN DA, EZ IRAGANAREKIN

Errebisionismoa da gertaera edo prozesu historikoren bat kontatzea, baina testuingurua kontuan hartu gabe. Iraganeko gertaerak ukatzea, juduen holokaustoa kasu, errebisionismoa ere bada. Biak ala biak historia kontatzeko praktika txarrak dira. BLM, ordea, ez da errebisionismo historikoa egiten ari.

Garai batean, zalantzarik gabe, arrazakeria normalizatuago zegoen, baina horrek ez du esan nahi orduan aurkako ahotsik ez zenik. Adibidez, Oxfordeko Unibertsitatean Cecil Rhodesen omenezko estatua –azken urteotan bera eraisteko eskaera asko izan da– jarri zutenean ere, 1911n, kritika eta gaitzespen iturri izan zen. BLMk ez du arrazakeria testuingurutik atera nahi, gaur egun espazio publikoan estatua duen pertsona askok komunean duen ezaugarria dela baino ez du azpimarratzen.

Kultura errotik ezabatzea –*erradicación cultural* darabil egileak gaztelaniaz– indarkeria sinboliko edo armatuaren bitartez, komunitate jakin baten ezaugarri kulturalak suntsitzeko saiakera gisa uler daiteke. Adibidez, Aro Modernoan eta Garaikidean izandako kolonizazio-prozesuak. BLMren asmoa ez da inongo komunitateren ezaugarri kulturalak suntsitzea. Yannis Hamilakis arkeologia irakaslearen hitzetan, "nagusitasuna eta homogeneousazioa indargabetzeko asmoz sortutako herri-mugimenduak" dira. Premisa horrekin kontraesanean ez badaude, kultura guztien errespetua eta onarpena izatea

da mugimenduaren nahia. Gizartean jada onartzen ez ditugun edo onargarriak ez diren balioak gogoraraziko ez dituzten espazio publikoak sortu nahi dituzte.

Irudi sakratuen gurtza galaraztea da ikonoklasiaren ezaugarri nagusia –normalean irudi horiek suntsituz eta gurtzen dituzten pertsonak jazarriz–. Eskualde eta garai askotan ikonoklasia-ekin lotutako gertaera ugari izan diren arren, terminoak VIII. mendeko Bizantziotik du jatorria eta oso ezaugarri historiko zehatzei lotuta dago.

Neurri batean, beste praktika historiko batzuk gogora ekar diezazkiguke. Adibidez, Erromako Inperioaren garai-ko *damnatio memoriae* (oroimenaren kondenzazioa): herritarrak eremu publikoarekin harremantzeko era bat zen, gustuko ez zuten iraganarekin lotutako elementuak kaltetuz. Yannis Hamilakis irakasleak aztertu du gaia eta ukatu du gaur egungo mugimenduak ikonoklastak direnik: "Estatuak ez dira irudi sakratuak, herritarrek gurtzeko espazio publikoan jarritakoak. Nagusitasunaren eta boterearen irudikapenak dira".

Beraz, BLMk eta antzeko mugimenduek estatuak eraisteko ekimena ez da definizio horietako batean ere sartzen. Ez dira iraganaren aurka borrokatzen, orainaren kontra baizik: erro historikoa duten baina oraindik ere gure artean dauden zenbait maisu eta arauri uko egiten diete, sozialki kaltegarriak direlako. Gaur egungo homogeneousazioa eta berdintasun eza aldatu nahi dituzte, ez iragana.

ONDAREA ULERTZEA

Erasoa jasan duten estatuak ondarea dira, esanahi kolonial sakona dutenak. Horregatik, beharrezkoa da gogoeta egitea ondareak orainaldian duen zeregin aktiboari eta funtzio soziokulturalari buruz.

Azterketa historikoa gauza bat da, eta ondarea beste zerbait. Zorroztasun historikoak laguntzen du garai eta kultura bakoitzeko balio- eta sinesmen-sistemak ulertzen. Horri esker badakigu ez direla ezer desagerrarazten ari; iragana ez da oraina. Orainaldi honetan jakin behar dugu iraganetik zer nahi dugun eta zer ez dugun nahi, gure balioak eta sinesmenak ez direlako garai batean izandako berak. Egungo ideiei kasu eginda diogu jada ez diegula espazio publikorik eman nahi, zaharkituta geratu diren iraganeko irudiei, ez ditugula gehiago legitimatu nahi.

Gogoeta interesgarria partekatu zuten Granadako unibertsitateko bi irakasle uztailan *Público* hedabidean argitaratutako artikulu batean: "Estatuek heriotza-datarik ez dutela? Irudikatzen dutenaren erruz duintasuna zapalduta sentitzen dutenekin baino, estatuarekin sentitu behar al dugu identifikatuago?".

Halaxe da, behartsuenen eskubideak eta duintasuna estatuarekin dituztenen gainetik daude, areago estatuak gorazarre

egiten badio pertsonen bizitza kaltetu zuen pertsona bati. Espazio publikoa moldatzeak eragin zuzena du pertsonen duintasunean.

Hori dela eta, ondareak beti etengabe-ko hausnarketaren eta kritikaren menpe egon behar du. Ondarearen esanahia eta forma birmoldatu behar dira, parez pare talka egiten badu gizarte berdinzaleagoa eta bidezkoagoa lortzeko borroka materialarekin edo sinbolikoarekin.

"Berriz bagara",
Kolonbiako Cajibío herrian
2020an egindako murala.

IKUR HISTORIKOAK EDO BOTERE-IKURRAK?

Alfredo González-Ruibal arkeologoaren ikuspegiz, estatuak historiarekin baino boterearekin dute lotura handiagoa. Richard Drayton historia irakasleak azpimarratzen duenez, estatuak eraikitzea boteredunek abiatutako ekimen patri-moniala da beti.

Estatuen bidez, boterearen inklusio sinbolikoa indartzen da espazio publikoetan. Draytonek proposatzen duenez, gaur egun ez da beharrezkoa orduko boterearen intrusioa errespetatzen jarraitzea; ez dugu betiko kontraturik sinatu. Paisaia oro, hirikoa zein landa eremuko, etengabe ari da aldatzen, han bizi diren eragileek bultzatuta. Unean uneko berezko baldintza eta balioek bultzatzen dute aldaketa. Horregatik, egun kolonialismoa eta arrazakeria baztertzen badi-tugu, ez al da jada gure hiriak eraldatze-ko garaia?

Horrekin ez da iragana suntsitu nahi, baizik eta berriro negoziatu orain nahi duguna. Askotan, esaten dena baino garrantzitsuagoa da esaten ez dena, eta, ondarearen edo historiaren kasuan, batzuetan, garrantzitsuagoa da isiltasunak ulertzea eta aintzat hartzea.

ERORIEN HARANAREN ADIBIDEA

BLMren kasua gure testuingurura ekartzeko baliagarria da Erorien Haraneko kasua [Francisco Franco diktadoreak Espainiako Gerra Zibilean eroritako frankisten omenez Madrilen eraikitako monumentua]. Historiako profesionalek ez dute zalantzarik izan ondare horrekin oso bestelako modu batean erlazionatzeko: diktadorea lurpetik ateratzea eta ondare-multzo horri izaera aldatu edo birmoldatzea izan dira proposamenetako batzuk. Ahaztu gabe, eraikin horren oinarri ideologiko kezagarria agerian uzteko, artista batzuek *in situ* egindako ekintza sinbolikoak –Francoren hilobian bakearen usoa eta “askatasunagatik” zioen pintaketa kasu–.

Eztabaida horretan, sektore kontserbadoreak ondare horren defendatzaile bihurtu dira, haien ustez, iraganean sortu zen bezalaxe, bere horretan, gaur egun ere iraun behar duelako, beti-betiko. Sektore horrek ondare horri izaera aldatzeko ahaleginak gaitzetsi ditu, moldaketa bultzatzen dutenak negazionista, mendekuzale, errebisionista edo talibanen parekoak direla esanez.

Orain pertsona batzuk, historialari batzuk barne, estatuak eraisteko ekimenen aurka agertu dira. Estatuaren eta Erorien Haranaren inguruko eztabaidaren erroa berbera da, baita legitimoa ere. Baina, egia da, ekintza sinboliko horiek ez direla nahikoa arrazakeriaren moduko bazterketak betikotzen dituen sistema aldatzeko. Malcolm X-ek esaten zuen hori. Baina hasteko modu bat da.

IRAGANAREN GORAZARREA DESAGERRARAZI, EZ IRAGANA BERA

Gure ekintzek ez dute historia berregiten, horren parte izango dira. Estatua kolonialak kentzeak ez du iragana desagerrarazten, ondare kolonialari eta arrazistari gorazarre egitea geldiarazteko modu bat da.

Estatua batek, dela espazio publikoan, dela ibaiaren ur azpian, dela museoan, ondare izaten jarraitzen du. Historiaren begietan aldatuko den gauza bakarra ondokoa da: ondare horrek izan behar duen presentziari buruz gizarateak hartutako erabakia. Herritar guztientzat ikusgarri mantenduta ala ez, ondarea izango da, eta harekin harremanak izateko moduak askotari-koak direla islatuko du.

Orainarekin nolako harremana izan nahi dugun erabaki behar dugu, hemen eta orain, haren ondare ideologiko eta patrimoniala legitimatuz ala ez. Eta ñabardura gehigarri bat hartu behar dugu kontuan: protestak ez dira arrazakeriaren aurkakoak soilik. Antikapitalistak dira. Ez da kasualitatea mugimendu hau sortu izana noiz eta sistema kapitalista tentsio handiko unean eta balizko mutazio batean dagoela. Bidezkoago eta berdinzaleagoa izango den orainaldiaren alde, ondarea berriz ere negoziatzea ekintza legitimoa da; eta espero dezagun aldaketa sozioekonomikoak gertatzeko ere baliagarria izatea. ●

Pablo Barruezo Vaquero ikertzailea da Glasgowko unibertsitatean (Eskozia) eta ikerketako laguntza teknikoko langilea Granadako unibertsitatean (Andaluzia).

Jatorrizko artikulua *The Conversationek* argitaratu du eta Creative Commons lizentzia libreari esker ekarri dugu.